

Samaras. Pošto je podrobno opisao područje Bisayan, pisac se posebno osvrće na južni Negros i istočni Samar. Bogatu građu od preko devet stotina zagonetaka podelio je na devetnaest kategorija i jednu mešovitu i poredao po azbučnom redu rješenja. Najveći broj odnosi se na agrikulturu, faunu, anatomiju čoveka, geografiju, topografiju, itd.

Na osnovu te građe, sakupljene u pomenutim područjima ili prepisane iz teško dostupnih rukopisa, D. Hart istražuje prirodu društvenoga konteksta gonetanja. Nasuprot finskoj istorijsko-geografskoj metodi, koja se bavi istorijskom rekonstrukcijom, i dosada pretežno književno-filološkom načinu proučavanja zagonetaka — težište je ove studije na kulturno društvenom okviru tekstova.

D. Hart posvećuje posebnu pažnju odnosu kazivača prema zagoneci i izboru predmeta gonetanja, vodeći pri tom računa o polu, starosti, zanimanju. On daje zanimljive podatke o nastanku i rasprostranjenosti besmislenih reči u zagonetkama.

U okviru različitih kultura i društvenih slojeva D. Hart nabraja niz svetovnih i duhovnih situacija prilikom kojih se zagoneta: ubiranje plodova, proslave, takmičenja, prosidbe, bdenja nad mrtvacem. Od posebnog interesovanja je njegovo proučavanje uloge zagonetke u mrtvačkom obredu. Ukazujući na ulogu razrešavanja zagonetaka u pripovetkama o prosidbi kao na uslov za dobijanje neveste, D. Hart vezuje gonetanje za svatovski obred. Ovakvo tumačenje značajno je i sa gledišta porekla i uzajamnih prožimanja vrsta folklora i pozajmljivanja strukturalnih obrazaca. D. Hart ukazuje na didaktičku funkciju zagonetki, na njihovo ilustrovanje religioznih koncepcija, ulogu koju imaju u »oštrenju duha«. Određuje im mesto u procesu socijalizacije i urbanizacije.

Komparativnim proučavanjem zagonetaka drugih naroda pokazuje da filipinske zagonetke nemaju izuzetnih specifičnosti i da se nalaze pod uticajem evropskih.

D. Hart ističe nekoliko pretpostavki u pogledu odabiranja predmeta zagonetanja i procesa stvaranja zagonetke uopšte. Predmeti zagonetki moraju pre svega biti, po njegovom mišljenju, dobro poznati, bliski predmeti, inače je odgonetanje onemogućeno. Konkretnost predmeta je drugi uslov za njegov izbor. Treći bi bila sama vrednost predmeta, njegov značaj ili beznačajnost u nacionalnim okvirima, ne samo u savremenom nego i u tradicionalnom smislu. Najzad, za izbor je važna unutarnja, pojedinim predmetima svojstvena potencijalnost za gonetanje, recimo izvesna njihova neobičnost u odnosu na ustaljeni red stvari.

D. Hart ističe doprinose koje proučavanje zagonetki daje razumevanju kulturnih procesa uopšte i razjašnjavanju antropoloških, etnoloških i istorijskih problema.

Kao i mnoge druge u poslednje vreme, ova studija je potvrda da zagonetanje nije samo prijatna zabava, već da ima važnu ulogu »u procesu socijalizacije, u smanjivanju međusobne agresije i da prikrivenim načinom ojačava osnovne društvene vrednosti«.

Ova odlično opremljena knjiga sadrži komparativne napomene, indeks rešenja i spisak predmeta zagonetki kao i bogatu bibliografiju.

Nada Milošević

OLDŘICH SIROVÁTKA, LIDOVÉ BALADY NA SLOVÁCKU. Práce Slovákého muzea, Kultura a tradice sv. 2. Uherské Hradiště 1965, 91 str.

Slovaci i Česi zovu Slovačku *Slovensko*, a našu Sloveniju *Slovinsko*; pokrajinu moravskih Slovaka — *Slovacko*, pa se tog termina, u srednjem rodu, u daljnjem tekstu moramo pridržavati i mi — da ne bi bilo zabune.

Slovacko je područje po svome folklornom bogatstvu jako i izuzetno, ne samo u okviru cijele Češke nego i u okviru same Moravske, koja prednjači pred Češkom u narodnom duhovnom blagu.

Uvaženi češki odnosno moravski folklorni stručnjak Oldřich Sirovátka bavi se u svojoj studiji »Narodne balade u Slovačkom« predmetom pučke balade. Mađa je riječ o slovačkoj skupini u istočnoj Moravskoj, na granici Moravske

i Slovačke, ona historijski spada u sastavni dio češke kulture, pa se i pučka balada toga kraja smatra i tretira kao češka.

Mada se Moravci ne smatraju zasebnom nacionalnom skupinom u odnosu na ostale Čehe — oni su neki prijelaz, i po naravi i po običajima, između Čeha i Slovaka. A Moravski Slovaci čine opet prijelaz između Slovaka u Slovačkoj i čeških Moravaca.

Sirovátkina knjiga dijeli se u dva dijela: predgovor i tekstovi balada.

U studijskom predgovoru nastoji autor prikazati rasprostranjenost balade u češkim pokrajinama, a posebno u moravskom dijelu Češke, prilike u kojima balada nastaje i tko je stvara, te odnose epske i lirske pjesme, odnosno balade i svadbene ili plesne popijevke; a najviše prostora zauzima problem izuzetnosti i plodonosnosti slovackoga kraja u razvitku i životu te poetske vrste.

Sirovátka citira F. Bartoša, koji smatra da je upravo balada tipičan izraz narodne poezije u Slovačkom. Nigdje se u češkoj odnosno moravskoj zemlji epska pjesma nije održala dulje nego u Slovačkom. Do posljednjeg časa, veli Sirovátka, živjela je slovacka balada intenzivno i bogato.

Moravska je jača od Češke svojim fondom epske pjesme — i brojem i originalnošću sadržaja i živom tradicijom. Balade su u Moravskoj veoma različite, što zavisi o kraju u kojemu su nastale. Srednja i zapadna Moravska stapa se harmonično s fondom narodne pjesme u Češkoj — balade iz tih krajeva Moravske po svom tipu veoma su slične češkima. Svi istočno-moravski krajevi imaju u narodnoj poeziji uopće, a u baladi posebno, življu i jaču tradiciju nego ostali krajevi Moravske.

Balade su u Slovačkom zastupljene u narodnoj poeziji gotovo jednako tako brojno kao i u ostalim istočnim moravskim krajevima. Dok balade u Češkoj obuhvaćaju 2—5% repertoara narodnog pjesništva, u Moravskoj je taj postotak 5—10%.

Epske su pjesme u Češkoj počele ranije i brže nestajati nego ostale vrste pučkog pjesništva.

Balada je u Moravskoj nastala kao pjesma pri radu na manjim domjencima, uz monotone zajedničke poslove, kao što su čijanje perja, šivanje, pređenje, ili na sijelima, dakle u zatvorenom prostoru, ali i pri vanjskim radovima — u polju i u šumi. Takva društva sačinjavale su uglavnom žene. Iako su žene u tim krajevima glavni stvaraoci i nositelji balade, balada ipak nije samo povlastica žena, nego su ih pjevali i muškarci, osobito one šaljive i one s vojnim ili ratnim sadržajem.

Osim na radu, čula se balada i na svadbi: zapjevale bi je udate žene ili djevojke uz svadbene trpeze. No bijaše i drugih krajeva gdje je balada postala svadbenom pjesmom.

Sve balade svatovskoga karaktera prvotno su bile čiste balade, a tek su u rijetkim slučajevima bile najprije svatovske pjesme, koje su kasnije zadobile karakter balade.

Moravska je balada postala plesnom pjesmom uglavnom u kružnim plesovima istočne Moravske, a vrlo rijetko u figuralnim igrama zapadne Moravske. Svuda u istočnoj Moravskoj — od Jablankova do Breclava — pjevale su se uz kružne plesove i neke epske pjesme.

Pri prijelazu balade u plesnu pjesmu, ranija forma redovno je doživljavala izmjene: skraćivanja i kontaminacije. Tekst i napjev mijenjali su i pjevači i svirači prema potrebi plesa.

Pretvaranje slovacke i uopće češke balade u plesnu popijevku potvrđuje tezu o češkoj baladi kao o radnoj pjesmi, za razliku od balada nekih drugih naroda — romanskih, skandinavskih i njemačkog puka (kao što to dokazuju studije T. F. Hendersona, W. Schmidta, I. M. Greverus, J. Meiera, E. Seemanna...) — koje su nikle iz plesa.

Od lirske pjesme do balade vodi mnogo međustupnjeva. Lirska pjesma upotrebljava obilato epske postupke, a balada opet sredstva lirske pjesme. Lirika prelazi postupno u epiku, pa strogo i jednoznačno omeđenje baladične forme

nije nikako moguće. Tehnički elementi balade javljaju se i u lirskoj pjesmi, pa ta podudarnost olakšava prijelaze između lirike i epike. A veoma često vezuje ih zajednički krug motiva: o nesretnoj ljubavi, o prijeporu među ljubavnicima, između roditelja i djece, između bračnih drugova, pa o gorkoj sudbini regruta, vojnika i ratnika, a i o pustolovnom životu hajduka. Sve to privlači i čvrsto vezuje oba svijeta — svijet lirske pjesme i svijet balade. Zato mogu bez većih poteškoća baladični ulomci ući u lirske pjesme i organski se u njih utkivati.

Balada objašnjava, tvrdi Sirovátká, mnogo toga o čemu lirska pjesma šuti, i tako dopunjuje sliku života i svijeta, koju oskudnije iznosi lirska pjesma.

Autor donosi popis naslova onih balada koje su poznate u Češkoj i Moravskoj, a koje su se pjevale i u Slovačkom, zatim nabraja nazive onih čeških balada kojih nema u slovačkom pjesničkom fondu. Isto tako bilježi i one koje postoje i u Češkoj i Slovačkoj a nisu dospjele u Slovačko. Tu su i primjeri balada koje su nepoznate u Češkoj, a raširene su u Moravskoj, osobito na istoku.

Mali je broj balada koje su proširene samo u Moravskoj; većina ima svoje varijante, bliže ili dalje, u Slovačkoj, ili dalje u Ukrajini, ili još dalje: kod južnih Slavena, ili pak u Mađarskoj.

Najbrojnije su i najbliže paralele između balada moravskih Slovaka i balada u Slovačkoj. Ima ponešto analogija i s pjesmama karpatskim i ruskim.

Karakteristika je Slovačka, odnosno istočne Moravske uopće: da se javljaju motivi o Turcima, čega u zapadnoj Moravskoj, Šleskoj i Češkoj nema. To su najčešće tzv. »zbojnjicke« (tj. hajdučke) pjesme, koje potječu iz vremena turskih osvajanja u Evropi. Srodnost takvih motiva u Slovačkom s onima iz Slovačke i Mađarske veoma je vidljiva.

Sirovátká donosi i primjere balada isključivo lokalnog — slovačkog podrijetla.

Dvostruki izvor balada u Slovačkom — pod utjecajem slovačkim i češkim — autor smatra da je osobito obilježje slovačke balade. Slična pojava češko — poljskih utjecaja rodila je podjednako pjesme osobitog značaja u Vlaškoj i u Šleskoj.

Zasebity timbar imaju slovačke pjesme pod utjecajem vlaškim u karpatskim krajevima (Valaško), koje su posljedica kolonizacije vlaških nomada s Balkana, u XIV stoljeću, u te krajeve.

Doprinos slovačke balade u fond češke baladične tradicije odigrao se u plodonosnom susretu češkog, slovačkog i karpatskog etnosa.

Slovačko je Sirovátki garancija čvrstih veza između Čeha i Slovaka u budućnosti, kao što je to bilo u prošlosti.

U drugom dijelu Sirovátká donosi cijeli niz izvanrednih poetskih tekstova slovačke balade.

Zlatko Tomičić

KENNETH S. GOLDSTEIN, A GUIDE FOR FIELD WORKERS IN FOLKLORE.
The American Folklore Society. Hatboro, Pennsylvania 1964, 201 str.

Ovaj je vodič pokušaj da se pronađu djelotvorne tehnike i metode za prikupljanje folklornog materijala na terenu. On ne sadrži znanje o pojedinim granama i teoriji folkloru, nego polazi od činjenice da je skupljeni materijal baza svake nauke. Budući da se folkloru i folkloristici daje različito značenje i opseg i da ne postoji opće prihvaćena definicija folkloru, autor insistira na temeljitoj i sistematskoj skupljačkoj djelatnosti koja će dati pouzdanu i svestranu bazu za analizu, interpretaciju i vrednovanje, bez obzira na pristup i školu koju pojedinac zastupa.

Ovo je nastojanje razumljivo kad se uzme u obzir da postoje različite škole i metode u američkoj etnologiji, odnosno antropologiji, a također u folkloristici. Autor citira Richarda Dorsona, koji je u svojoj »Teoriji američkog folkloru« naveo sedam različitih tipova istraživača, skupljača i popularizatora folkloru.

Goldsteinov vodič nastoji iznijeti opsežnu, sveobuhvatnu metodu terenskog rada, kojom će se služiti podjednako profesionalci kao i amateri — skupljači.